

Wat is academische vrijheid? (VII)

Anderhalf jaar geleden schreef ik een essay over de vraag wat academische vrijheid (artikel 1.6 WHW) inhoudt.^{1,2} In sectie 1.4 stelde ik voor, de academische vrijheid op te vatten als een afspiegeling en verbijzondering van de klassieke grondrechten (en met name vrijheidsrechten) die voor de individuele burgers gelden in hun relatie tot de Nederlandse overheid. Academische vrijheid verwijst naar de vrijheidsrechten waarop individuele onderzoekers, docenten en studenten aanspraak mogen maken tegenover hun Nederlandse universiteit of hogeschool, als een afspiegeling en verbijzondering van de vrijheidsrechten waarop de individuele burgers aanspraak mogen maken tegenover de Nederlandse overheid. Maar in sectie 1.3 maakte ik wel een voorbehoud: de bedoelde vrijheidsrechten moeten hun rechtvaardiging vinden in de wettelijke taken van het hoger onderwijs. In de secties 2.2 en 2.3 werden overigens nog twee andere bronnen genoemd om academische vrijheid te rechtvaardigen (de vrijplaats die volgens de universitaire traditie geboden moet worden voor de kritische bespreking van allerhande ideeën, en de ruimte die studenten geboden moet worden voor hun persoonlijke ontplooiing).

In aansluiting op mijn essay stel ik hieronder, in Bijlage 1, de deelverzameling van burgerlijke vrijheidsrechten voor die naar mijn indruk vertaald kan worden naar de academische vrijheidsrechten van onderzoekers, docenten en studenten.³ Bij deze vertaling zal in elk geval de clausule 'zonder inmenging van enig openbaar gezag' (I, III, IV) moeten worden geschrapt. Door hun recht op academische vrijheid worden onderzoekers, docenten en studenten immers niet zozeer beschermd tegen schadelijke inmenging vanwege de overheid maar veeleer tegen schadelijke inmenging vanwege bestuursorganen van de universiteit of hogeschool.

Maar misschien kunnen we beter in het midden laten door wie de academische vrijheid zoal bedreigd kan worden. We kunnen zelfs als uitgangspunt kiezen dat de bestuursorganen mede tot taak hebben de academische vrijheid van onderzoekers, docenten en studenten te bewaken en beschermen.⁴ In sectie 1.1 van mijn essay wees ik er bijvoorbeeld op dat de academische vrijheid van studenten volgens de wetgever anno 1986 mede omvat een vrijwaring van indoctrinatie, het recht dus om een eigen mening te kunnen vormen en niet door de docent geïndoctrineerd te worden. Men zou zich kunnen voorstellen dat faculteits- en instellingsbestuurders in dezen een toezichthoudende taak hebben. Meer in het algemeen werd in sectie 3 van mijn essay de vraag opgeworpen in hoeverre de **verticale** verplichting van bestuursorganen om de academische vrijheid van hun medewerkers en studenten te respecteren ook een **horizontale werking** heeft: hebben medewerkers en/of studenten ook jegens elkaar verplichtingen krachtens hun academische vrijheid (bv. de verplichting om in het kader van het academische debat elkaars vrijheid van meningsuiting te respecteren)?

Wes Holleman

weblog onderwijs 5-8-2018

<http://www.onderwijsethiek.nl>

>>> **Bijlage 1** >>>

¹ <http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/wat-is-academische-vrijheid-vi> (8/1/2017)

² <http://wetten.overheid.nl/BWBR0005682/2018-07-28>

³ Bij het schrijven van mijn essay had ik nog niet bedacht dat de *Vrijheid van vereniging, vergadering en betoging* (V) een belangrijke pijler van de academische vrijheid kan zijn. Met name de Vrijheid van vergadering is een belangrijke voorwaarde voor vrije meningsvorming en een vrij academisch debat.

⁴ Zo werd het bestuur van de *University of Texas at Austin* door drie docenten verweten dat het akkoord was gegaan met de overheidsregel dat studenten op de campus, en zelfs tijdens colleges, een handvuurwapen op zak mochten hebben. Het drietal vond dat hun vrijheid van meningsuiting (en die van hun studenten) door de intimiderende aanwezigheid van gewapende studenten ondermijnd werd. URL: <http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/safe-spaces-ii> (29/7/2018).

Bijlage 1: Welke burgerlijke vrijheidsrechten komen in aanmerking om te worden getransponeerd naar de academische vrijheid van onderzoekers, docenten en studenten?

I.	Vrijheid om te denken en denkbeelden te koesteren; vrijwaring van hersenspoeling en dwang om gekoesterde denkbeelden publiekelijk af te zweren ● EVRM art.9: A. Een ieder heeft recht op vrijheid van gedachte. ● EVRM art.10: A. Een ieder heeft recht op (vrijheid van meningsuiting, waaronder) de vrijheid om een mening te koesteren, zonder inmenging van enig openbaar gezag en ongeacht landsgrenzen.
II.	Vrijheid om religieuze, levensbeschouwelijke en ethische denkbeelden te koesteren en praktiseren ● GW NL art.6: Een ieder heeft het recht zijn godsdienst of levensovertuiging (...) vrij te belijden. ● EVRM art.9: B. Een ieder heeft recht op vrijheid van geweten en godsdienst; dit recht omvat tevens de vrijheid om van godsdienst of overtuiging te veranderen, alsmede de vrijheid hetzij alleen, hetzij met anderen, zowel in het openbaar als privé zijn godsdienst te belijden of overtuiging tot uitdrukking te brengen in erediensten, in onderricht, in praktische toepassing ervan en in het onderhouden van geboden en voorschriften.
III.	Vrijheid om denkbeelden te ontwikkelen; vrijheid om zich te informeren; vrijheid van onderzoek en studie; recht op onderwijs; vrijheid van meningsvorming; vrijwaring van onvrijwillige indoctrinatie en onverhoedse propaganda ● EVRM art.10: B. Een ieder heeft recht op (vrijheid van meningsuiting, waaronder) de vrijheid inlichtingen en denkbeelden te ontvangen, zonder inmenging van enig openbaar gezag en ongeacht grenzen. [VRK art.13, spreekt tevens van de vrijheid voor minderjarigen om inlichtingen en denkbeelden van welke aard ook te <i>vergaren</i>. VRK art.17 erkent de belangrijke functie van de massamedia en wil waarborgen dat minderjarigen toegang hebben tot informatie en materiaal uit een verscheidenheid van nationale en internationale bronnen]. ● EVRM (Aanvullend Protocol art.2): Niemand mag het recht op onderwijs worden ontzegd.
IV.	Vrijheid van meningsuiting voor iedereen, dus ook in onderwijssituaties; vrij verkeer van inlichtingen en denkbeelden; persvrijheid; censuurverbod ● GW NL art.7: Niemand heeft voorafgaand verlot nodig om door de drukpers gedachten of gevoelens te openbaren. Er is geen voorafgaand toezicht op de inhoud van een radio- of televisieuitzending. Voor het openbaren van gedachten of gevoelens via andere media heeft men evenmin voorafgaand verlot nodig, althans waar het gaat om de inhoud ervan. ● EVRM art.10: C. Een ieder heeft recht op vrijheid van meningsuiting: de vrijheid om inlichtingen of denkbeelden te verstrekken, zonder inmenging van enig openbaar gezag en ongeacht grenzen. [VRK art.13, spreekt in ruimere zin van <i>doorgeven</i> in plaats van verstrekken.]
V.	Vrijheid van groepsgewijze meningsvorming en groepsgewijze meningsuiting; vrijheid om denkbeelden in discussie te brengen en te toetsen samen met kritische gesprekspartners; demonstratievrijheid ● GW NL artt. 8 en 9: Het recht tot vereniging, vergadering en betoging wordt erkend.

Bronnen:

EVRM (Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens);

https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_NLD.pdf

VRK (Verdrag inzake de Rechten van het Kind);

<http://boes.org/un/dutun-b.html>

GW NL (De Nederlandse Grondwet)

https://www.denederlandsegrondwet.nl/id/vkjaj9crtkv7/hoofdstuk_1_grondrechten